

LÉTÜNK

TÁRSADALOM, TUDOMÁNY, KULTÚRA

Batthyány Lajos végső napjai
és végső útjai

Kossuth Šumadijában

Jó-e a multikulturalizmus a nőknek?

Adalék Újvidék nőtörténetéhez

Apuliai (Anjou) Izabella,
az egyik legszomorúbb
sorsú magyar királyné

Vajdasági magyar nők élettörténetei

LÉTÜNK

TÁRSADALOM, TUDOMÁNY, KULTÚRA

XXXVII. évfolyam, 2007., 1. szám

FORUM KÖNYVKIADÓ, ÚJVIDÉK

KIADJA A FORUM KÖNYVKIADÓ

Fő- és felelős szerkesztő:

Németh Ferenc

A szerkesztőbizottság tagjai:

Fábri Miklós

Fehér Kálmán

Kartag-Ódri Ágnes

Ózer Ágnes

Papp Árpád

Kéziratgondozó:

Simon Teodóra

Kecskés Mária

Tördelőszerkesztő:

Buzás Mihály

nka

Nemzeti Kulturális Alap

E számunk támogatói: a Tartományi Oktatási és Művelődési Titkárság,
a Nemzeti Kulturális Alapprogram

TARTALOM

	<i>Más szóval</i>	
Törzsök Erika	A határokon átnyúló régióké a jövő.	5
	<i>Jelen és múlt</i>	
Katona Tamás	Batthyány Lajos végső napjai és végső útjai	9
Csorba Béla	Kossuth Šumadijában	22
	<i>Műhely</i>	
Kartag-Ódri Ágnes	Jó-e a multikulturalizmus a nőknek?	26
Ózer Ágnes	Adalék Újvidék nőtörténetéhez	40
Hardi Irsai Angéla	Apuliai (Anjou) Izabella, az egyik legszomorúbb sorsú magyar királyné	45
Bánszky Mária	Vajdasági magyar nők élettörténetei	55
	<i>Nézőpont</i>	
Major Nándor	A vég kezdete?	58
Bálint István	Hogyan jutottak ideig?	76
Burányi Nándor	Történelem: tények és előítéletek	92
Horváth Gergely Krisztián	A helytörténettől a társadalomtörténetig	96
	<i>Visszapillantás</i>	
Silling Léda	A kupuszinai csontrakó parasztember	110
Papp János	A csorvási lakodalmas	119
	<i>Szemle</i>	
Bálint István	Egy könyv, amely már bejutott Európába	124
	Szerkesztőségi közlemény	128

Törzsök Erika

A HATÁROKON ÁTNYÚLÓ RÉGIÓKÉ A JÖVŐ

Miközben politikusaink szerte a Kárpát-medencében időt, szót, energiát nem kímélve például az úgynevezett Szülőföld Alap jövőbeni mintegy kétmilliárd forintját, és annak elosztása fölötti rendelkezést vitatják, s miközben a 2007-es költségvetés határon túli magyarok támogatására szánt tízmilliárdjának az előző évihez viszonyított nagyságrendjét féltik a „nem nemzeti” kormánytól, nem vesszük észre azokat a történelmi változásokat, melyek bennünket, magyarokat felkészületlenül érnek.

Holott célszerű volna szembenézni a felgyorsult idővel. Igaz, mi 1990 után nem sokat tettünk hozzá, hogy változzon a világ. Jól beleszoktunk a vereségeink után kialakult beletörődésbe, amit most a „néma többség kommunizmust utáló bátor, ámbár hallgatag ellenállásának” neveznek ama rendszer akkor hűséges, jól pozicionált figurái, bár most épp nem vereségről, hanem lehetőségéről szól a történelem.

Mintha mi mentálisan egyáltalán nem volnánk képesek változni. Szeretünk megvertek lenni, szeretjük a külső és belső határainkat, amelyek sajátos feudális-familiáris kasztrendszerünket újra és újra revitalizálják, sőt ragaszkodunk hozzájuk, mert már olyan jól kitanultunk bennük és velük élni, hogy most „drámai” nehézséget okoz új, egyéni és kollektív stratégiákat kitalálni, netán gyakorolni.

Itt tizenhat évvel a rendszerváltás után mindenki sértett, kifosztott, a kommunizmus áldozata lett. Azon vitatkozunk, hogy a faszizmus ideológiája jegyében, de a magyar parlamentben meghozott zsidótörvényeket követően az 1944–1945-ben megölt ötszázezer honfitársunk, vagy mégis inkább mi, az élők, a kommunizmus áldozatai, vagyunk a nagyobb vesztesek. Csillogó szemű egyetemisták követelnek elégtételt nagyszüleik 1951-ben elvett tanyája okán, és követelnek tandíjmentességet 2006-ban.

Mert mi mindannyian kisebbségben vagyunk a „Hatalommal” szemben, még ha megszűnt is a diktatúra. A szabadság macerás, kényelmetlen dolog, nem neveltek rá bennünket. Inkább legyen Hatalom és gondoskodjon rólunk. A mi kis familiáris, feudális világunk sok évszázados tapasztalatát nem tudjuk, és nem akarjuk levetkőzni. Nem kívánjuk tudomásul venni, hogy akármilyen

ellentmondásosan és hosszú idő után, de mégis csak sikerült visszajutni legalább ahhoz a helyzethez, amikor is, ha *Kassák Lajos* úgy döntött, elindult és eljutott Párizsig minden útlelél nélkül. Igaz éhezve, fázva, de jöhetett-mehetett. Hosszú évtizedekig generációk éltek eme elemi emberi szabadságjog nélkül, s vált disszidenssé, s veszítette el a hazatérésnek még a reményét is, akinek sikerült elhagynia az országot. S ez így volt Kelet-Európa minden országában és népénél. (Voltak persze fokozatok.)

Most, amikor hivatalosan és visszavonhatatlanul tíz és tízmilliók kerülnek az úgynevezett schengeni határok közé, európai állampolgárokként, mi a szerencsétlen kettős állampolgárságról rendezett érvénytelen népszavazás második évfordulóját ünnepeljük. A kisantanttól reszketünk, mert a szlovákiai magyar párt ellenzékbe került, s biztos így lesz Romániában is, mondjuk félve-reménykedve az örök vesztes szerepében. A kolozsvári táblaügyről szólva a két magyar oktató kitiltása az egyetemről eléggé kevés nagyvonalú szellemről tesz tanúbizonyosságot, de ha a magyar pártok és a magyarországi tudósítások csak erről beszélnek, úgy tesznek, mintha nem tudnák, hogy csaknem tízezer magyar diák tanul ötvennyolc szakon magyarul a Babes-Bólyai Egyetemen. (Vagy, ha valóban nem tudják, akkor pedig miért beszélnek ezekről a kérdésekről?) De ez nem szalagcím, ezzel nem lehet pozicionálni magunkat a politikai piacon.

Így hát természetes, hogy nem lett főcím és téma, hogy a napokban Brüsszelben megkötött megállapodás szerint az Európai Unió új tagjainak állampolgárai – a feltételek teljesítését követően – 2007. december 31-étől útlelél nélkül utazhatnak a schengeni övezet országaiba. Vagyis ezeken a határokon megállás nélkül lehet majd áthaladni: eltűnik, virtuálissá válik a határ. Ugyanúgy, mint ahogy Németországból Franciaországba, ellenőrzés nélkül lehet jönni-menni. Ez óriási jelentőségű dolog, bár nem csak ez a lényege a változásoknak. S természetesen nem arról van szó, hogy ne látnánk: a schengeni határokon belül is vannak komoly problémák. Mégis fontos észrevenni, hogy ma és a közeli jövőben már nem úgy merül fel a kérdés, hogy évente tízmilliárd vagy ennél ötszázezer forinttal több támogatást nyújt-e a magyar kormány hét szomszédos ország magyar lakosságának. Hanem az, fel merjük-e, fel akarjuk-e emelni a fejünket, hogy élhessünk azokkal a lehetőségekkel, a nyílt együttműködések rendszerével, melyek elértek bennünket.

És az is természetes, hogy amikor a világban soha nem látott verseny bontakozik ki immár földrészek között is, Magyarországnak oda kell figyelnie, többek között azokra az egyenlőtlenségekre is, melyek a kisebbségi létből adódnak. A tudomány, a kultúra, az oktatás területén jelen kell lenni, mert az adott államok nem akarják ezeknek a területeknek megadni, sőt egyenesen megtagadják azokat a támogatásokat, amelyek elengedhetetlenek egy multikulturális világban az alapvető intézmények fenntartására, a kisebbségi közösségek pedig nem képesek ezeket az intézményeket csak önerőből fenntartani.

Mégis, a kérdés – jó ha észre vesszük – ma már nem a támogatáspolitikai nagysága és mikéntje, noha természetesen ez is fontos, és ezen is változtatni kell. Hanem az, hogy felkészültünk-e arra a helyzetre, ami már ma is létezik, csak nem akarunk róla tudomást venni. Például: ha az adott régió központja Temesvár, mert az volt évszázadokon át (csak a szerencsétlen XX. század bírt olyan megoldásokat kitalálni, ahol a régióközpontokat elválasztották a régiótól) – akkor egyrészt milyen szerepe lesz Szegednek, a nála négyszer nagyobb Temesvárral szemben, amelynek a tökevonzó képessége már ma is többszöröse, mint Szegedé? De végiggondolhatjuk ezt Nyíregyháza–Szatmár viszonylatától kezdve, Debrecen–Nagyváradon át valamennyi kényszerpályás régió- és városfejlesztési világunkban. Egy prosperáló Románia és Szlovákia közös térséggé váló régióiban a többségnek és kisebbségeknek is új helyzete lesz. Erre fel kell készülni! Nem azt mondom, hogy holnapra „megforgatja az egész világot” ez az új kihívás. Csak úgy gondolom, hogy ezen érdemes gondolkodni, és mindezt érdemes tudatosítani magunkban, mert hiszen már tegnap is késő volt.

Ebben az összefüggésben új dimenzióba kerül a kisebbségi kérdés is. Azok a források, melyek az egyes térségeket elérik, olyan jelentőségűek, ha nem jelentősebbek, mint a második világháború utáni Európába érkező Marshall segítség volt, mely négy éven keresztül az akkori Egyesült Államok GDP-jének 1 százalékát juttatta Európa nyugati államainak. Milyen virágzó fejlődés követte azt! Az európai jóléti állam.

Ma itt, Kelet-Európában, kisebbség és többség, azon a jogon, hogy ott él abban a régióban, jogosulttá válik, hogy a térségbe érkező forrásokat hasznosítsa, elmaradt infrastruktúráját, intézményeit fejlessze, a szinergikus hatást kihasználja, versenyképessé váljék, a lehetőségéből realitást teremtsen.

Az ágazati és operatív programok nyolcezer milliárdos nagyságrendje 2007 és 2013 között Magyarország esetében – együttműködve Szlovákiával és Romániával, ahol ugyancsak jelentős források jelennek meg –, továbbá az Európai Területi Együttműködés és transznacionális források milliárdjai, melyek a távolabbi regionális együttműködéseket biztosíthatják (lásd: Székelyföld), jelentősen javíthatják versenyképességünket, s ennek részesévé válik a kisebbségben élő magyarság nagy többsége is.

Magyarországnak helyzetbe kell hoznia az ebben a térségekben élőket. Ez a valódi feladat. Ez lehet program. Ennek részese lehet a tömbmagyarság és a szórvány. Nyilvánvaló, hogy külön kell kezelni az említett lehetőségeken kívül maradókat Kárpátalján és a Vajdaságban; az ügyben nemzeti konszenzusra és az egyedi megoldásokra lenne szükség. Ebben mindenki megtalálhatja a maga szerepét. A parlament, az államfő, a politikai pártok, a kormány, és a szomszédos országok magyarsága is.

Az elmúlt tizenhat évben két jóvátehetetlen hibát követtünk el a kisebbségi helyzetben lévő magyarsággal szemben: 1. Hiba volt kimaradni a privatizációs

folyamatokból; 2. Hiba volt nem létrehozni azokat az alapokat, amelyek lehetővé tették volna, hogy a visszakapott földeket, erdőket, ingatlanokat ne kótyavetyéljék el az ott élők.

Harmadszor már nem kellene hibázni. S ha jól sáfárkodunk a történelem adta lehetőséggel, az oly gyakran hangoztatott autonómiakövetelés sem tűnik majd a semmibe. Téves az a vélekedés, hogy Magyarországon nem éreznénk át: gyakran milyen keserves a kisebbségi lét. Átérezzük és tudjuk, hogy mi minden mentek keresztül a szomszédos országokban élő magyarok, akik önhibájukon kívül kerültek egykor a határon túlra. Ez megkerülhetetlen össznemzeti kérdés. A szolidaritás és az együttműködés szellemében-akarataival ugyanakkor úgy gondoljuk, hogy az új történelmi helyzet adta lehetőségeket ki lehet, és ki kell használni.

A szerző a Magyar Köztársaság miniszterelnöki hivatalának kisebbségpolitikai főtanácsadója, szövegét beleegyezésével közöljük.